

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

Conference Report 4/2013

Česká zahraniční a evropská politika před volbami – priority a budoucnost ČR v EU

–

Říjen 2013

Česká zahraniční a evropská politika před volbami – priority a budoucnost ČR v EU

–

Petra Pejchová

Říjen 2013

Úvod

Česká republika si brzy připomene deset let od vstupu do Evropské unie (EU). Tento mezník si zaslouží nejen bilanci dosavadních výsledků, ale i důkladnější zhodnocení procesů a trendů, které českou evropskou politikou hýbou a determinují její vytváření či provádění. Nová studie Asociace pro mezinárodní otázky (AMO) [Trendy české evropské politiky: Studie elit evropské politiky](#) si kladla za cíl zjistit, jak o EU a české roli v ní uvažují elity české evropské politiky, tedy lidé, kteří se na vytváření české evropské politiky podílejí nebo ji ovlivňují.

Prezentace studie se uskutečnila v rámci konference konané dne 4. října 2013 v CERGE-EI v Praze. Její průběh byl rozdělen do dvou částí. V první části představil Vít Dostál, zástupce ředitele Výzkumného centra AMO, výsledky studie, které následně komentovali přizvaní hosté. Druhý panel, kterým provedl ředitel Výzkumného centra AMO Tomáš Karásek, hostil zástupce politických stran při předvolební debatě o současné české evropské a zahraniční politice a její podobě po volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky.

Jak uvedl při své zdravici Werner Böhler, ředitel Zastoupení Konrad-Adenauer-Stiftung v České a Slovenské republice, hlavního partnera konference, současná Evropská unie čelí mnoha výzvám, z nichž k největším patří pochopení technologických a politických změn, které se nyní na globální i evropské úrovni odehrávají. Pro Evropskou unii pak představuje hlavní klíč k úspěchu na mezinárodním poli opuštění zastaralých vzorců chování a úprava rozhodovacích politických strategií. Tyto změny avšak vyvolávají stále větší tlak na hlubší evropskou spolupráci, schopnost reformovat, inovovat a zvyšovat svou konkurenceschopnost. Werner Böhler zároveň připomněl blížící se desetileté výročí přístupu České republiky k Evropské unii a českou spoluodpovědnost za tvorbu evropské politiky. V tomto ohledu podtrhl Böhler jedinečnost a komplexnost prezentovaného projektu AMO, který jako první v ucelené formě vědecky zkoumá český přístup k Evropě v této formě. Zastoupení Konrad-Adenauer-Stiftung doufá, že studie povede k prohloubení věcné diskuze o české evropské politice, lepšímu pochopení a budoucí predikci chování českých aktérů v oblasti evropské politiky.

Trendy české evropské politiky: Studie elit evropské politiky

- [Prezentace Víta Dostála](#)

Conference Report 4/2013

Česká zahraniční a evropská politika před volbami – priority a budoucnost ČR v EU

–
Říjen 2013

Celkem se v dotazníku objevilo pět skupin otázek směřujících na členství ČR v EU, vývoj institucionálního uspořádání EU, hospodářský rozměr evropské integrace, partnery a spojence České republiky v EU a v neposlední řadě na aktuální otázky evropské integrace.

První skupina otázek se zaměřila na vnímání členství ČR v EU. Respondenti označili v drtivé většině případů členství v EU za výhodné. Za největší pozitivum členství byla označena účast na jednotném vnitřním trhu, zlepšení konkurenceschopnosti a bezpečnosti ČR. Na druhé straně mezi elitami panuje názor, že Česká republika neumí v Evropské unii svůj zájem ani určit, ani prosadit. Česká evropská politika tak ve vnímání dvou třetin respondentů není dobře realizována. Je však třeba poznamenat, že dotazovaní vidí potenciál zlepšení tohoto stavu v příštích deseti letech. V tomto časovém úseku bude zároveň pro ČR nejdůležitějším tématem vývoj evropské měnové unie, které bylo zmíněno v polovině odpovědí, následováno energetikou s třetinovým zastoupením odpovědí.

Elity očekávají prohlubování integrace, jejíž vývoj bude směřovat k uspořádání typu variabilní geometrie, spolu s upevňováním postavení evropských institucí. Více jak polovina respondentů zastává názor, že v zájmu ČR je posilování národních parlamentů spolu s jejich pravomocí podílet se na rozhodování o podobě evropské legislativy v raných fázích.

Klíčová česká spojenci: Slovensko, Německo, Polsko

V otázce hospodářského rozměru integrace se elity shodly na jednoznačně pozitivním vlivu členství v EU na českou konkurenceschopnost a hospodářství. Mimoto se téměř dvě třetiny respondentů přiklání k přijetí jednotné společné měny. Jako klíčová spojenci ČR v EU a země s nejkvalitnějšími vzájemnými vztahy byli nejčastěji jmenováni sousedé: Slovensko, Německo a Polsko. O něco hůře byly hodnoceny vztahy se Spojeným královstvím, ve kterých navíc podle očekávání dotazovaných dojde v následujících letech ke zhoršení. Kvalitativně má pak dle mínění elit ČR nejhorší vztahy s Francií.

Závěrem svého vystoupení Vít Dostál konstatoval, že elity evropské politiky nemají o české evropské politice dobré mínění. Nejdůležitější zájmy má pak ČR v oblastech, kterých se naplno neúčastní (vývoj v eurozóně), nebo ve kterých presumovaný vývoj evropské integrace půjde jinak, než by si ČR přála.

Trendy české evropské politiky: Komentář

- **Jaroslav Kurfürst**, vrchní ředitel Evropské sekce, Ministerstvo zahraničních věcí České republiky
- **Kateřina Šafaříková**, novinářka, Česká televize
- **Ladislav Mrklas**, politolog, prorektor vysoké školy CEVRO Institutu

Panelisté se shodli na tom, že širší konsensus nad prioritami ČR v evropské politice existuje. Problémem však zůstává nestabilní politická situace, která ústí v rozdělení českých elit i veřejnosti nad otázkou provádění a výsledků evropské politiky.

Chybějící směr

Jaroslav Kurfürst ocenil kvalitu předkládaného materiálu a označil jej za svého druhu zrcadlo, které odráží vnímání provádění evropské politiky Ministerstvem zahraničních věcí a dalšími aktéry. Dělat však závěry o tom, zda je česká evropská politika dobrá nebo špatná pouze na základě studie nelze. Většina závěrů, které se ve studii objevují, nejsou překvapivé. Jednoznačně ale zaujme míra shody respondentů na *klíčových* tématech vnitřního trhu, energetiky, vzdělávání nebo budování infrastruktury. Dle Kurfürsta představuje hlavní problém polarizace české debaty, která se odráží ve vnímání výsledků a prosazování zájmů. Na pracovní úrovni je přitom ČR plně schopna své zájmy formulovat i prosazovat. Nad touto praxí se však vznáší dlouhodobá nejistota toho, kam česká evropská politika směřuje a jak se vymezuje vůči základním otázkám strategického směřování EU.

V poslední době zmizela dělicí linie mezi elitami zastupujícími atlantickou a evropskou integrační politiku. Politická scéna je navíc schopna oba směry pojmout komplexněji. Kurfürst navzdory tomu hlavní problém vidí v zachování rozštěpení politické scény po českém předsednictví Radě EU ve vztahu českého vymezení k EU samotné. Vrchní ředitel Evropské sekce interpretuje závěr o neschopnosti ČR prosazovat a definovat své dlouhodobé strategické zájmy jako potvrzení absence základní podmínky provádění efektivní zahraniční politiky – tahání za jeden provaz a jedním směrem.

Výsledky citlivé sousedské politiky

Kurfürst kvitoval výsledky označující sousední země ČR za nejbližší evropské spojence. Taková konstelace je i ve světovém měřítku ojedinělá a pro ČR je velkým bonusem. Dle Kurfürsta je důležité si uvědomit, že nejde o rigorózní výsledky, ale o pozitivní vnímání, které elity sdílí ve vztahu ke jmenovaným zemím – Spolkové republice Německo, Polsku i Rakousku. Předpokládají dobrý vývoj do budoucna. Tento výsledek zdaleka není samozřejmý a je důsledkem středoevropské politiky citlivé k sousedním státům.

Společným jmenovatelem velmi dobrých vztahů se zeměmi mimo střední Evropu (Švédsko, Velká Británie, Nizozemsko) je pak příklon k liberálně ekonomickému přístupu k ekonomice. V případě Francie je v kontextu odpovědí třeba vidět pozitivní potenciál, který vzájemné vazby s Českou republikou mohou skýtat. Kurfürst uvedl, že se Česká republika snaží nacházet s Francií i jiná témata, než je energetika – zejména zemědělství a vědu, výzkum a inovace.

Na závěr Kurfürst uvedl, že vnímá českou evropskou politiku jako politiku ve stádiu přerodu, nikoli jako politiku v deziluzi. V nejbližší budoucnosti bude v tomto rámci ČR hledat především jednotný národní zájem.

Přání otcem myšlenky

S druhým komentářem vystoupila na panelu novinářka Kateřina Šafaříková, která hned v úvodu vyjádřila svůj skeptický postoj vůči proklamovanému hledání jednoty. Dle ní dochází spíše k obměňování verbálního slovníku politických představitelů, ale věci to příliš nemění. Dnešní rozpolcenost politické scény vůči EU je podle Šafaříkové jednoznačně spojena s osobou Václava Klause.

Následně se ve svém příspěvku zaměřila na část studie hodnotící vztahy ČR k evropským institucím, která podle Šafaříkové jasně ukazuje na rozpolcenost, v níž se česká evropská politika nachází. Většina respondentů průzkumu uvedla, že není v zájmu ČR, aby Evropský parlament rozšířil katalog svých kompetencí. Tento výsledek lze dle Šafaříkové interpretovat tak, že vzhledem k téměř nulové odpovědnosti Evropského parlamentu v některých agendách a jeho značnou nepředvídatelnost by Česká republika měla více prosazovat mezivládní úroveň jednání. Ve věci vztahu k Evropské komisi jsou české elity rozděleny. Z hlediska menší země a nového členského státu by bylo výhodné spíše posilovat Evropskou komisi z důvodu jejích ochranných tendencí vůči slabším členům. Zároveň však druhé polovině dotazovaných vyhovuje současný stav. Výsledkem tohoto názorového střetu je pozice ČR na půli cesty mezi komunitárním a mezivládním řešením. Naopak Rada a Evropská rada by neměly podle mínění elit zastávat silovou pozici. Šafaříková v tomto hodnocení spatřuje pokus o upřednostnění nadnárodního principu a jistou nedůvěru ve vlastní schopnosti být rovnocenným partnerem velkých hráčů.

Šafaříkovou velmi překvapilo, že více než polovina adresátů průzkumu označila za český zájem posílení národních parlamentů v rozhodování o podobě evropské legislativy již v rané fázi. V českém případě dolní komory Parlamentu ČR, která je vybavena velmi silnými pravomocemi, je porozumění evropské agendě a zájem o ni mezi poslanci více než sporný. Novinářka si tento výsledek nedokáže vysvětlit jinak, než že tento podnět reflektuje přání českých elit, aby se volení zástupci více zapojili a zajímali o diskuzi nad evropskými tématy.

Optimismus není na místě

Na závěr prvního panelu označil politolog Ladislav Mrklas nadcházející volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v mnoha ohledech za přelomové. Podobně mohou dopadnout i následné volby do Evropského parlamentu, jehož složení bude pravděpodobně soudě dle signálů z jednotlivých členských zemí zcela odlišné od současného. Mrklas nesdílí optimismus elit, že v příštím desetiletí dojde ke zlepšení evropské politiky. Podle jeho

názoru dojde po volbách k nárůstu politické nestability nebo k takové politické stabilitě, která povede k ještě horším výsledkům. Ani jedna varianta však nemůže vést k formulaci rozumné evropské politiky. Mrklas soudí, že v případě volebního úspěchu nově vzniklých stran, se k prioritám ČR zařadí oblast zemědělství a ochrana vlastního trhu, jejichž upřednostňování se rozchází s míněním elit.

Mrklas se dotkl i role evropských fondů ve vnímání evropské politiky a korupce v Česku. Dle něj jsou to především evropské fondy, které vedly k destrukci politiky na krajské úrovni a rozkladu dvou hlavních politických stran. V otázce vstupu do eurozóny upozornil na skutečnost, že názory elit na vstup do eurozóny se liší výrazně od názorů české veřejnosti především zásluhou působení Václava Klause v prezidentském úřadu. Tato dichotomie panuje v mnoha jiných evropských zemích, kde dochází ke stále častějšímu rozchodu názorů vládnoucích elit a veřejnosti a nárůstu podpory extremisticky zaměřených stran. S tímto trendem se podle politologa musí do budoucna počítat ve stále větší míře.

Trendy české evropské politiky: Česká zahraniční a evropská politika před volbami

- Petr Fiala, ODS
- Jaromír Kohlíček, KSČM
- Ondřej Liška, SZ
- Karel Schwarzenberg, TOP 09
- Pavel Svoboda, KDU-ČSL
- Vladimír Špidla, ČSSD

Ve druhém panelu se pomyslně střetli zástupci tradičních českých parlamentních stran. Straniční představitelé se dokázali shodnout na tom, že alternativa fungování České republiky mimo rámec Evropské unie neexistuje. Jednotně se také vyslovili proti případné intervenci v Sýrii a pro vícestranná mezinárodní řešení. Palčivým tématem na politické scéně ale zůstává otázka dialogu o evropských tématech, který v mnoha ohledech v ČR není plně funkční. Na řešení tohoto problému se však přítomní shodnout nedokázali.

Petr Fiala v úvodu připomněl časté střídání vlád a negativní dopad tohoto trendu na českou zahraniční politiku. Orientace české zahraniční politiky na lidská práva by měla být dle ODS podporována jako její tradiční součást, zároveň však toto zaměření musí být racionálně vyvažováno ekonomickou rovinou.

Conference Report 4/2013

Česká zahraniční a evropská politika před volbami – priority a budoucnost ČR v EU

–
Říjen 2013

Jaromír Kohlíček z KSČM zdůraznil, že v současnosti již nelze striktně oddělovat linii vnitřní a zahraniční politiky. Česku v poslední době schází stabilita a transparentnost zahraniční politiky, což je důsledkem sporů na domácí scéně. Důležité je podle něj aktivní hledání spojenců. Současně by mělo v budoucnu dojít k diverzifikaci zahraničního obchodu, protože současná situace, kdy je 80 procent zahraničního obchodu vázáno na EU, a z toho 30 procent na Německo, je dle Kohlíčka nevyhovující.

Chybějící kultura politického dialogu

Strana zelených ústy Ondřeje Lišky cítí hluboký deficit české zahraniční politiky. Připomněl spor Ministerstva zahraničních věcí a Úřadu vlády o pozici tajemníků pro evropské záležitosti a absenci dlouhodobého konsensu na pravé straně politického spektra. Evropská politika je dle něj v mnoha ohledech domácí politikou, ale v jejím provádění panuje v českém parlamentu faktický formalismus. Parlamentní kontrola evropské legislativy neprobíhá. Kromě toho ČR postrádá kulturu dialogu o evropských záležitostech, což je dle Lišky chyba politických elit, kterým se nedaří nastolit evropské téma jako téma životní. V uměle vytvořeném sporu ekonomických a lidsko-právních zájmů by měla mluvit především čísla.

Podle Karel Schwarzenberga z TOP 09 je pro malé státy, ke kterým patří i Česká republika, jediným fungujícím receptem na úspěch v mezinárodní konkurenci aktivní hledání zahraničních exportních trhů. Evropská unie by měla být do budoucna dle TOP 09 postavena především na principu subsidiarity. Schwarzenberg také uvedl, že logickým důsledkem úsporných opatření byla racionalizace českých zastoupení v zahraničí.

Integrace je třeba na nejnižších úrovních

Pavel Svoboda z KDU-ČSL uvedl, že vedle tradiční lidsko-právní orientace zahraniční politiky by měla ČR klást důraz na mnohostrannost řešení a transatlantickou vazbu. Členství v EU je pro Česko prvořadý národní zájem, současně však ČR dlouhodobě selhává v prosazování svých zástupců do evropských a mezinárodních institucí. Zvýšit je také třeba kvalitu informovanosti o samotné EU a vyvarovat se europeizaci domácích neúspěchů a znárodnování domácích úspěchů.

ČSSD zastoupená Vladimírem Špidlou preferuje do budoucna především takovou českou zahraniční politiku, která bude realistická. ČR by měla dle ČSSD rozvíjet multilaterální přístup, který jí dává mnohem lepší možnosti při vyjednávání. Česká zahraniční politika by současně měla být zachována jako regionální. Mimoto je však zapotřebí rozvíjet českou globální politiku v oblastech, ve kterých se historickou shodou okolností rozvinuly základny spojené s Českou republikou, tedy především v zemích bývalého Sovětského svazu. Špidla se domnívá, že ideová integrace musí být v ČR vedena na co nejnižší úrovni. Česká

Conference Report 4/2013

Česká zahraniční a evropská politika před volbami – priority a budoucnost ČR v EU

–
Říjen 2013

republika dle ČSSD potřebuje další integraci, ve které je třeba rozvíjet komunitární, nikoli mezivládní, princip.

Problémy a cíle evropské integrace

V následné diskuzi o dalších aspektech české politiky v EU Petr Fiala podotkl, že evropská politika bývalého premiéra Nečase byla velmi kvalitní a že její celkový obraz musí být zhodnocen až po čase a bez emocí. ČR by podle něj měla být obecně opatrnější v hodnocení fungování EU po Maastrichtské smlouvě. Ondřej Liška zmínil, že EU byla sice založena primárně na svobodě pohybu, ten však v poslední době stále častěji naráží na sociální a environmentální limity, se kterými je třeba se vypořádávat. TOP 09 varovala před možnými problémy v evropské sousedské politice, kterou při vysokém počtu členských států určovaly, a nadále patrně budou určovat, jen velké členské státy. Vladimír Špidla spatřuje budoucí cíl evropské integrace ve vytvoření hospodářské unie, která nyní i přes své nedostatky dokáže dobře fungovat například v USA a Ruské federaci. Špidla zároveň doplnil, že nelze mít jednotnou měnu bez většího přerozdělování společných prostředků.

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

Conference Report 4/2013

Česká zahraniční a evropská politika před volbami – priority a budoucnost ČR v EU

–
Říjen 2013

ASOCIACE PRO MEZINÁRODNÍ OTÁZKY – AMO

Asociace pro mezinárodní otázky je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Základním posláním AMO je přispívat k hlubšímu porozumění mezinárodnímu dění. Díky svým aktivitám doma i v zahraničí a dlouholeté historii je AMO vnímána jako čelní nezávislá instituce svého druhu v České republice.

K dosažení svých cílů AMO:

- formuluje a vydává studie a analýzy;
- pořádá mezinárodní konference, expertní semináře, kulaté stoly, veřejné diskuse;
- organizuje vzdělávací projekty;
- prezentuje kritické názory a komentáře k aktuálnímu dění pro domácí a zahraniční média;
- vytváří příznivější podmínky pro růst nové generace expertů;
- podporuje zájem o disciplínu mezinárodních vztahů mezi širokou veřejností;
- spolupracuje s řadou dalších domácích i zahraničních institucí.

VÝZKUMNÉ CENTRUM AMO

Výzkumné centrum Asociace pro mezinárodní otázky je předním českým think-tankem, který není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskuzi. Hlavním cílem Výzkumného centra je systematické sledování, analýza a komentování mezinárodního dění se zvláštním zaměřením na zahraniční politiku České republiky.

Výzkumné centrum bylo založeno v říjnu 2003 jako analytický útvar Asociace pro mezinárodní otázky se zaměřením na mezinárodní vztahy a zahraniční, bezpečnostní a obrannou politiku. Jádrem VC AMO je [tým analytiků](#), jejichž prostřednictvím nabízíme odbornou expertízu v hlavních problémech světových regionů a klíčových otázkách současné mezinárodní politiky. Výzkumné centrum zpracovává [vlastní odborné studie](#), analytici poskytují [komentáře](#) k aktuálnímu dění prostřednictvím médií. Dedikovanou platformou pro hodnocení mezinárodní politiky je [blog AMO](#).

SLEDUJTE NÁS!

